

RCL DPiO 5604-39/11

ANALIZA
WYROKU TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO
Z DNIA 5 LIPCA 2011 R., SYGN. AKT P 14/10

I. INFORMACJE O ORZECZENIU:

1. Metryka orzeczenia:

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 lipca 2011 r., sygn. akt P 14/10. Sentencja orzeczenia została ogłoszona w dniu 13 lipca 2011 r. w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr 144, poz. 866.

2. Sentencja orzeczenia:

Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o postępowaniu kompensacyjnym w podmiotach o szczególnym znaczeniu dla polskiego przemysłu stoczniowego (Dz. U. Nr 233, poz. 1569) w zakresie, w jakim wyłącza objęcie ochroną na zasadach szczególnych pracowników stoczni posiadających prawomocne orzeczenie stwierdzające nabycie uprawnień do emerytury, którzy ukończyli 65 rok życia w stosunku do mężczyzn i 60 rok życia w stosunku do kobiet, jest niezgodny z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji.

3. Utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnej regulacji:

Z dniem wejścia w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego, tj. z dniem 13 lipca 2011 r., z systemu prawa wyeliminowana została norma wyinterpretowania z art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o postępowaniu kompensacyjnym w podmiotach o szczególnym znaczeniu dla polskiego przemysłu stoczniowego, dotycząca praw pracowników stoczni, w zakresie, w jakim przewidywała wyłączenie pracowników stoczni posiadających prawomocne orzeczenie stwierdzające nabycie uprawnień do emerytury, którzy ukończyli 65 rok życia w stosunku do mężczyzn i 60 rok życia w stosunku do kobiet, spod ochrony na zasadach szczególnych, określonych w rozdziale 15 ww. ustawy.

4. Stan prawny (poddany ocenie Trybunału Konstytucyjnego w orzeczeniu):

Celem ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o postępowaniu kompensacyjnym w podmiotach o szczególnym znaczeniu dla polskiego przemysłu stoczniowego, zwanej dalej „ustawą kompensacyjną”, było określenie zasad, warunków oraz trybu sprzedaży majątku spółek: Stocznia Gdynia S.A. z siedzibą w Gdyni i Stocznia Szczecińska Nowa Sp. z o.o. z siedzibą w Szczecinie, w sposób zapewniający ochronę praw pracowników w tych stoczniach, przy jednoczesnym efektywnym wypełnieniu zobowiązań cywilnoprawnych oraz publicznoprawnych stoczni. Ochronie praw pracowników miało służyć wprowadzenie odpowiedniej kompensacji, która przyznawana była w postaci jednorazowego odszkodowania pieniężnego, w ramach ochrony na zasadach szczególnych, określonych w rozdziale 15 ustawy kompensacyjnej, czyli tzw. programu dobrowolnych odejść (art. 117 ustawy kompensacyjnej). Jak wynika z art. 117 ust. 1 w związku z art. 114 ust. 2 i 3 ustawy kompensacyjnej, programem dobrowolnych odejść objęci zostali wszyscy pracownicy stoczni zatrudnieni, na podstawie umowy o pracę, nie później niż do dnia 31 października 2008 r., z wyjątkiem pracowników wskazanych w art. 114 ust. 2 ustawy kompensacyjnej, oraz każdy pracownik stoczni zatrudniony po dniu 31 października 2008 r., jeżeli spełniał przesłanki określone w art. 114 ust. 3 ustawy kompensacyjnej.

Pracownicy stoczni, którzy zdecydowali się na skorzystanie z programu dobrowolnych odejść, zgodnie z art. 118 ust. 1 ustawy kompensacyjnej, zobowiązani byli do złożenia oferty rozwiązania stosunku pracy za porozumieniem stron w terminie do dnia 26 stycznia 2009 r., przy czym termin związania ofertą określony został na dzień 31 maja 2009 r. Niezłożenie przez pracownika „uprawnionego” oferty w powyższym terminie nie pozbawiało go możliwości skorzystania z „kolejnych etapów” programu dobrowolnych odejść. Na podstawie art. 120 i 121 ustawy kompensacyjnej, dopuszczalne było złożenie przez takiego pracownika oferty rozwiązania stosunku pracy w dalszych przewidzianych tam terminach, z uwzględnieniem odpowiedniego pomniejszenia wyjściowej kwoty jednorazowego odszkodowania pieniężnego, ustalonej zgodnie z art. 118 ust. 2 ustawy kompensacyjnej.

Programem dobrowolnych odejść nie zostali objęci pracownicy wskazani w art. 114 ust. 2 ustawy kompensacyjnej. Tym samym, możliwości otrzymania jednorazowego odszkodowania pieniężnego, na podstawie art. 117 ust. 1 ustawy kompensacyjnej, pozbawieni zostali m.in. pracownicy, którzy – w dniu wszczęcia postępowania kompensacyjnego – posiadali prawomocne orzeczenia stwierdzające nabycie uprawnień do emerytury lub uprawnienia do renty z tytułu niezdolności do pracy, i odpowiednio: osiągnęli wiek emerytalny wynoszący 65 lat dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet, lub byli całkowicie niezdolni

do pracy w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

5. Powołany wzorzec konstytucyjny:

W myśl zakwestionowanego art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej, sytuacja prawna podmiotów wyróżnionych w oparciu o kryterium zatrudnienia przed dniem 31 października 2008 r. oraz legitymujących się prawomocnym orzeczeniem stwierdzającym nabycie uprawnień emerytalnych została zróżnicowana ze względu na tzw. powszechny wiek emerytalny, wynoszący 65 lat dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet. Pracownicy posiadający ww. orzeczenie, którzy, w momencie wszczęcia postępowania kompensacyjnego, nie ukończyli jeszcze 65 lat – w przypadku mężczyzn, i 60 lat – w przypadku kobiet, zostali objęci programem dobrowolnych odejść, przyznającym im prawo do jednorazowego odszkodowania pieniężnego. Natomiast pracownicy posiadający ww. orzeczenie, którzy w dniu wszczęcia postępowania kompensacyjnego osiągnęli powszechny wiek emerytalny nie zostali objęci ww. programem. Tym samym, jak zauważył Trybunał Konstytucyjny, zakwestionowany art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej zróżnicował sytuację prawną podmiotów podobnych, charakteryzujących się wspólną cechą istotną, tzn. legitymujących się prawomocnym orzeczeniem stwierdzającym nabycie uprawnień emerytalnych.

Zauważyć należy, iż realizacja zasady równości wobec prawa, określonej w art. 32 ust. 1 Konstytucji, polega na równym traktowaniu podmiotów charakteryzujących się jednakowymi cechami wspólnymi, bez zróżnicowań deprecjonujących, jak i faworyzujących, co Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie podkreślał w swoim orzecznictwie. Stwierdzenie ewentualnego nierównego traktowania, wynikającego z treści lub stosowania przepisu, powinno opierać się na zbadaniu, czy norma obejmuje podmioty tożsame, na podstawie jakiej cechy dokonano zróżnicowania tych podmiotów, oraz czy zróżnicowanie to było uzasadnione. Jednak, jak zaznacza Trybunał w wyroku, nakaz równego traktowania podmiotów nie jest nakazem absolutnym pod warunkiem, że odstępstwa od jego przestrzegania: mają charakter relewantny – pozostają w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma oraz służą realizacji tego celu i treści, są proporcjonalne – waga interesów naruszonych przez nierówne traktowanie podmiotów zostanie zbalansowana przez wagę interesów, którym ma służyć nierówne traktowanie, są uzasadnione innymi wartościami konstytucyjnymi dającymi podstawę do odmiennego traktowania podmiotów podobnych. Jednocześnie, z nakazem równego traktowania podmiotów podobnych wiąże się zakaz dyskryminacji, ustanowiony w art. 32 ust. 2 Konstytucji, wskazujący na bezwzględność

niedopuszczalność różnicowania sytuacji prawnej adresatów norm wyłącznie ze względu na ich cechy indywidualne. Jak stanowi art. 32 ust. 2 Konstytucji, nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym oraz gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Zatem dyskryminacja stanowi kwalifikowaną postać nierównego traktowania.

Badając zasadność zróżnicowania sytuacji prawnej podmiotów podobnych, wprowadzonego zakwestionowanym art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej, Trybunał Konstytucyjny wskazywał na cel, dla którego ustanowiono jednorazowe odszkodowanie pieniężne. Z jednej strony odszkodowanie to ma cechy odprawy pieniężnej, czyli jednorazowego świadczenia pieniężnego rekompensującego pracownikowi niezawinioną przez niego utratę miejsca pracy, zapewniając mu środki na bieżące utrzymanie lub aktywizację zawodową. Z drugiej strony, jak wskazuje Trybunał Konstytucyjny, pełni ono funkcję gratyfikacji za długoletnią pracę w stoczni, stanowiącą swego rodzaju premię za lojalność – co wynika z powiązania wysokości należnego odszkodowania ze stażem pracy. Mając na uwadze funkcje jednorazowego odszkodowania pieniężnego, w wyroku podkreślono, iż sytuacja prawna pracowników legitymujących się prawem do emerytury, bez względu na osiągnięcie bądź nieosiągnięcie wieku emerytalnego, kształtuje się podobnie. O podobieństwie sytuacji prawnej świadczą zarówno następstwa utraty miejsca pracy przez pracownika, jak i kryterium stosowane do ustalenia wymiaru odszkodowania, wskazane w art. 118 ust. 2 ustawy kompensacyjnej, którym jest okres zatrudnienia w stoczni, a nie wiek biologiczny pracownika. Ze względu na funkcje jednorazowego odszkodowania pieniężnego – w szczególności funkcję premii za lojalność, oraz podobieństwo sytuacji pracowników legitymujących się prawem do emerytury, odszkodowanie to powinno być przyznawane na równych zasadach wszystkim pracownikom, którzy legitymują się jednakowym stażem pracy w stoczni.

Z uwagi na powyższe, zdaniem Trybunału, nieuzasadnione jest pozbawianie prawa do odszkodowania starszych pracowników, spełniających wymagania dotyczące stażu pracy, tylko dlatego, że osiągnęli tzw. powszechny wiek emerytalny. Uzależnienie przyznania pracownikom, mającym prawo do emerytury, uprawnienia do jednorazowego odszkodowania pieniężnego od kryterium wieku nie pozostaje w związku z treścią i celem art. 118 ust. 2 ustawy kompensacyjnej. Tym samym, nie istnieją żadne konstytucyjnie legitymowane argumenty wskazujące na relewantny charakter wprowadzonego w art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej zróżnicowania sytuacji prawnej pracowników stoczni posiadających prawomocne orzeczenie stwierdzające nabycie uprawnień emerytalnych.

Jednocześnie Trybunał Konstytucyjny wskazuje, iż waga interesu, jakim jest ochrona środków budżetowych Skarbu Państwa nie jest na tyle istotna, aby uzasadnić pozbawienie jednorazowego odszkodowania pieniężnego pracowników mających ustalone prawo do emerytury, którzy osiągnęli powszechny wiek emerytalny. Tym bardziej, że zdaniem Trybunału, spodziewane oszczędności budżetowe nie będą na tyle duże, aby w kontekście zróżnicowania sytuacji podmiotów spełniony był wymóg proporcjonalności.

Ponadto, jak zauważa Trybunał Konstytucyjny, odmienne potraktowanie podmiotów podobnych nie zostało poparte innymi wartościami, zasadami oraz normami konstytucyjnymi, które uzasadniałyby odstępstwo od zasady równości. Tym samym, zróżnicowanie wprowadzone art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej nie spełnia także wymogu sprawiedliwości. Zdaniem Trybunału, odmienne potraktowanie podmiotów podobnych, polegające na pozbawieniu osób starszych premii za długoletnią pracę w stoczni, a przyznanie jej osobom młodszym może być wręcz uznane za krzywdzące.

Z uwagi fakt, iż art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej, różnicujący sytuację pracowników legitymujących się prawem do emerytury, ze względu na osiągnięcie bądź nieosiągnięcie przez nich powszechnego wieku emerytalnego, nie spełnia wymogu relewantności, proporcjonalności oraz sprawiedliwości, Trybunał Konstytucyjny uznał że narusza on ustanowiony Konstytucją nakaz równego traktowania podmiotów podobnych (art. 32 ust. 1), jak również jego kwalifikowaną postać, czyli zakaz dyskryminacji (art. 32 ust. 2).

II. SKUTKI ORZECZENIA:

Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie podkreśla, że w przypadku wyroków zakresowych niekonstytucyjna regulacja pozostaje w systemie prawa, jednak jej treść zostaje zmodyfikowana wyrokiem Trybunału. W tej sytuacji, jak mówi Trybunał, jest pożądane i celowe, aby w imię pewności i jasności prawa pozytywny ustawodawca dokonał odpowiedniej nowelizacji zakwestionowanego brzmienia przepisu.

W przypadku art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej, przepis ten nie został w całości wyeliminowany z systemu prawa na skutek ww. wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Jednakże, stwierdzenie niekonstytucyjności ww. regulacji w zakresie, w jakim wyłącza objęcie ochroną na zasadach szczególnych pracowników stoczni posiadających prawomocne orzeczenie stwierdzające nabycie uprawnień do emerytury, którzy ukończyli 65 rok życia w stosunku do mężczyzn i 60 rok życia w stosunku do kobiet, wskazuje na niedopuszczalność stosowania normy prawnej, wywiedzionej z art. 114 ust. 2

pkt 4 ustawy kompensacyjnej, w sposób prowadzący do dyskryminującego zróżnicowania sytuacji prawnej podmiotów podobnych.

III. WSKAZÓWKI DLA PRAWODAWCY:

Brak

IV. WYKONANIE ORZECZENIA:

1. Potrzeba wykonania orzeczenia:

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzający niezgodność z Konstytucją art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej w zakresie, w jakim wyłącza objęcie ochroną na zasadach szczególnych pracowników stoczni posiadających prawomocne orzeczenie stwierdzające nabycie uprawnień do emerytury, którzy ukończyli 65 rok życia w stosunku do mężczyzn i 60 rok życia w stosunku do kobiet, zmierzał do wyeliminowania z systemu prawa normy prowadzącej do dyskryminacji wskazanej wyżej grupy pracowników. Jednocześnie, podkreślenia wymaga szczególny charakter tak zakwestionowanego przepisu, jak i pozostałych regulacji dotyczących programu dobrowolnych odejść, które wprowadzone zostały do systemu prawa na czas określony, obejmujący postępowanie kompensacyjne. Z uwagi na fakt, iż ww. wyrok zakresowy nie spowodował luki w systemie prawa, jak również ze względu na wskazaną specyfikę zaskarżonej regulacji, podjęcie działań legislacyjnych wydaje się niecelowe.

Jak zauważył Trybunał Konstytucyjny, zasada równego traktowania podmiotów wypełniona byłaby zarówno w przypadku zapewnienia, jak i w przypadku pozbawienia prawa do jednorazowego odszkodowania pieniężnego wszystkich pracowników posiadających prawomocne orzeczenie stwierdzające nabycie uprawnień do emerytury. Jednak zważywszy na fakt, iż zakończono już postępowanie kompensacyjne – prowadzone na podstawie ustawy kompensacyjnej, a tym samym zrealizowany został program dobrowolnych odejść wiążący się z wypłatą jednorazowego odszkodowania pieniężnego, nie jest możliwa zmiana art. 114 ust. 2 pkt 4 ustawy kompensacyjnej, ani w kierunku przyznania prawa do jednorazowego odszkodowania pieniężnego pracownikom, którzy zostali go pozbawieni na skutek niekonstytucyjnej regulacji, ani w kierunku pozbawienia prawa do tego odszkodowania pracowników, którzy już z niego skorzystali.

Równocześnie zauważyć należy, iż w systemie prawa przewidziane zostały odpowiednie narzędzia do dochodzenia praw naruszonych w związku z obowiązywaniem regulacji uznanej przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodną Konstytucją (wznowienie postępowania na

podstawie art. 401¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.); dochodzenie odszkodowania na podstawie art. 417¹ § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.)).

2. Podmiot właściwy w zakresie objętym orzeczeniem:

Ze względu na tematykę niniejszego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, podmiotem właściwym w zakresie objętym tym wyrokiem jest Minister Skarbu Państwa.

DYREKTOR
Departamentu Prawnego i Orzecznictwa
Barbara Wysocka
Barbara Wysocka

Sporządził/a: Oliwia Jokiel
Tel.: 694 60 34

11. 01. 2012.
Oliwia Jokiel

Departament Prawny i Orzecznictwa
Naczelnik Wydziału

J.K.
Joanna Knapieńska

